

מעשה שבת

שיטות הראשונים והפוסקים

חולין טו. ב"ק עא. ועוד

המבשל בשבת: לר"מ: בשוגג - יאכל. במזיד - לא יאכל.
 לר' יהודה: בשוגג - יאכל במוצ"ש. במזיד - לא יאכל עולמית.
 לר' יוחנן הסנדלר: בשוגג - יאכל במוצ"ש לאחרים ולא לו.
 במזיד - לא יאכל עולמית, לא לו ולא לאחרים.

תוס': ונקוט האי כללא בידך: מזיד דר"מ כשוגג דר"י. מזיד דר' יהודה כשוגג דר"י הסנדלר.

בחולין נאמר שכשהורה רב לתלמידיו הורה להם כר' מאיר, וכשדרש בפירקא דרש להם כר' יהודה משום עמי הארצות.

בב"ק נאמר - מ"ט דר' יוחנן הסנדלר? - כדדריש ר' חייא אפיתחא דבי נשיאה: 'ושמרתם את השבת כי קודש היא לכם' - מה קודש אסור באכילה אף מעשה שבת אסורים באכילה... פליגי בה רב אחא ורבינא: חד אמר מעשה שבת דאורייתא, וחד אמר מעשה שבת דרבנן. מ"ד דאורייתא - כדאמרן, ומ"ד דרבנן, אמר קרא: 'קודש הוא' - הוא קודש ואין מעשיו קודש.

ר"ף, רמב"ם, (כתב הב"י שכ"מ מהרא"ש), הגאונים והרמב"ן פסקו כר' יהודה. (דאנן הא שכיחי עמי הארץ גבן.)

תוס' וסה"ת פסקו כר' מאיר.

שו"ע שיח"א פסק כר' יהודה (כר"י, רמב"ם וכו'). [= במזיד: אסור לו לעולם (משני"ב - אך מ"מ מותר לו להנות מדמיה של המלאכה, דבב"ק נאמר דמעשה שבת מותר בהנאה), ולאחרים מותר למוצ"ש מיד, ובשוגג: אסור בו ביום גם לאחרים, ולערב מותר גם לו מיד.]

הגר"א פסק כר"מ (כתוס' וכו'). [= במזיד: אסור בין לו בין לאחרים עד מוצ"ש, ובשוגג: מותר גם לו מיד.] **ובמשנ"ב** כתב שבשעת הדחק ניתן לסמוך על הגר"א **בבישול שוגג**.

המתנה בכדי שיעשו

שני טעמים מוזכרים בראשונים לכך שיש מקרים, שכשמותר במוצ"ש לא מותר מיד, אלא יש להמתין בכדי שיעשו:

רמב"ם, טור, ר' יונה, ר"ן, רא"ש - כדי שלא יבוא לעשות כן לכתחילה.
רש"י, בה"ג, רמב"ן - כדי שלא ייהנה ממעשיו הרעים (מלאכת שבת).

נפק"מ בין הטעמים היא: האם דין המתנת בכדי שיעשו הוא רק במעשה שעשה גוי בשבת (שלפי שהדבר קל בעיניו יבוא לעשות כן לכתחילה - לומר לגוי לעשות שוב מלאכה האסורה, אבל דבר שעושה ישראל בידים אין לחשוש דאי שרית ליה מיד אתי לבשולי להדיא), **או** שיש להמתין בכדי שיעשו גם במעשה שעושה ישראל (כגון מבשל).

ולכן במבשל, במקרה שמותר במוצ"ש, אז:

לרמב"ם וטור - אין צריך להמתין בכדי שיעשו.

לרש"י - גם בזה צריך להמתין בכדי שיעשו.

שו"ע פסק כרמב"ם וטור שמותר לאכול מיד במוצ"ש (במקרה שמבשל בשבת ומותר למוצ"ש).

[משני"ב: ואפי' למי שנתבשל בשבילו... ליכא למיחש דעייז שנתיר למוצ"ש מיד יבוא פעם אחרת לומר לישראל לבשל לו בשבת בשביל זה, ועוד שהישראל לא ישמע לו, דאין אדם חוטא ולא לו.]

וכתב **הרשב"א** (והובא במשני"ב) שבמלאכת היתר, כגון במבשל לחולה בשבת - לכו"ע מותר לבריא במוצ"ש מיד, ואין צריך להמתין במוצ"ש בכדי שיעשו, כיון שעשה ברשות.

מעשה שבת במלאכות דרבנן

הפמ"ג כתב שדין מלאכה דרבנן שוה לדין מלאכה דאורייתא לענין מעשה שבת. (וכמו שבדאורייתא פסקנו כר"י שבשוגג צריך להמתין עד מוצ"ש, ה"ה בדרבנן.)

הגר"א מסיק להלכה, דאפילו לדעת השו"ע שפסק כר' יהודה, זהו במלאכה דאורייתא, אך במלאכה דרבנן ר"י לא קנס שוגג אטו מזיד, ומותר אפילו לו בו ביום. (וכ"פ הרמב"ם) (בה"ל: אבל במזיד גופא לא מצינו בגמ' שיחלוק ר"י בין דרבנן לדאורייתא, ודלא כדמשמע בלשון הגר"א (והרמב"ם) שכתב דבמלאכה דרבנן ר"י סבר כר"מ, ומשמע בין לענין שוגג בין לענין מזיד.)

דין שאר מלאכות

הטור כתב - "ויראה שאין חילוק בכל מעשה שבת". (כלומר, שלדברי הפוסקים כר"מ שבשוגג מותר בו ביום, אין חילוק בין מבשל לעושה שאר מלאכות.)
אולם התרומה, סמ"ג וסמ"ק כתבו שגם המקילים כר"מ יקלו רק במבשל, כיון דמעיקרא חזי לכוס, אך בשאר מעשה שבת, דמעיקרא לא חזי כלל, אסור בו ביום לכל ישראל.

מ"מ השו"ע א' פסק במבשל כר' יהודה, והרמ"א הוסיף שה"ה בשאר מלאכות יהיה הדין כר' יהודה.

פמ"ג: כל שיש ספק פלוגתא בזה אי הוי בכלל בישול או לאו, או בשאר מלאכות, אין לאסור בדיעבד, דכל האיסור הזה הוא רק מדרבנן שקנסוהו, וספקא דרבנן לקולא.

כתב בחיי אדם סברא שיש להחמיר במעשה שבת דוקא בדבר שנעשה מעשה בגוף הדבר, שנשתנה ממה שהיה (כמבשל), אך בדבר שאין שינוי בגוף החפץ (כמוציא מרשות לרשות) – אם בשוגג, מותר אפילו לו ואפילו בו ביום, ואם במזיד, אסור אפילו לאחרים עד מוצ"ש מיד. אך להלכה פסק שבכל איסורי תורה יש להחמיר כמו מבשל.

כתב הביה"ל שמה שפסק השו"ע כר' יהודה שבשוגג מותר ליהנות במוצ"ש, זהו רק במלאכות דמנכר הקנס שקנסו חז"ל שלא ליהנות בו ביום עד מוצ"ש, אבל בנוטע בשבת וה"ה בזורע, דבלא"ה אין יכול ליהנות לאלתר - שוגג שוה למזיד, דבשניהם צריך לעקור הנטיעה.

הלבוש טוען שמעשה שבת הוא איסור דאורייתא, אך רבים חולקים עליו.
מג"א כתב בשם הרשב"א דגם הקדירה שבישל בה בשבת אסורה לו לבשל בה, **ויש חולקין**.